

FERDINAND KLOSTERMANN 1907-1982

Dnia 22 XII 1982 r. zmarł w Wiedniu ks. prof. dr Ferdinand Klostermann, jeden z najwybitniejszych teologów pastoralistów naszego wieku; profesor teologii pastoralnej na Katolickim Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Wiedniu.

Profesura była ostatnim etapem jego bogatego życia. Wcześniej był duszpasterzem w Austrii, a następnie — jako skazany na wygnanie przez narodowych socjalistów — w Berlinie duszpasterzem młodzieży, sekretarzem biskupa, duchowym opiekunem Akcji Katolickiej, a wreszcie teologiem soborowym, akademickim nauczycielem i uczonym. Wielość dzieł i różne posługi, ale jedno charakterystyczne: żądza wiedzy, ciekawość, gotowość szukania nowych dróg i sposobów przekazu prawdy. To spowodowało Jego zainteresowanie teologią pastoralną.

Zainteresowania naukowe profesora koncentrowały się wokół teorii teologii pastoralnej, Kościoła i przeobrażeń w nim zachodzących, statusu i posługi prezbiterów oraz miejsca i roli świeckich w Kościele.

Ferdinand Klostermann jest twórcą koncepcji teologii pastoralnej, której zasadą jest wspólnota; termin ten odpowiada nowotestamentowemu *ecclesia*. Swe przemyślenia na ten temat zawarł w pracy pt. *Prinzip Gemeinde* (Wien 1965). Wspólnota jest dla Niego zasadą życia kościelnego i teologii pastoralnej, która jest teologią tego życia. Publikacja ta z pewnością wpłynęła na to, że znalazł się on w czołówce współczesnych europejskich pastoralistów, czego wyrazem było współredagowanie wielotomowego podręcznika teologii pastoralnej (*Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 1-5. Hrsg. F. X. Arnold, F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr, L. Weber. Freiburg 1964-1972). W tym dziele w trzecim tomie umieścił Klostermann studium pastoralnoteologiczne poświęcone wspólnotcie (*Allgemeine Pastoraltheologie der Gemeinde* s. 17-58).

Wiedeński pastoralista uważa, że współczesny Kościół może jedynie w znaku wspólnoty okazać się współczesnemu światu wiarygodnym objawieniem prawdy o sobie; nie tylko objawieniem zresztą, ale jako dzieło Jezusa może się realizować tylko jako wspólnota. Zrozumiałe więc, że tak zdecydowany punkt widzenia musiał otrzymać opracowanie praktyczne. Prawie w dziesięć lat później od daty ukazania się *Allgemeine Pastoraltheologie der Gemeinde* ukazuje się dwutomowe dzieło pt. *Wspólnota — Kościół przyszłości* (*Gemeinde — Kirche der Zukunft*. Bd. 1-2. Freiburg 1974). Zawarł w nim swą teologię przeobrażeń, jakie powinny dokonać się w Kościele. Podstawą tegoż dzieła okazała się Dobra Nowina Jezusa, w świetle której dokonuje krytycznej refleksji nad konkretnymi strukturami kościelnymi, a więc urzędem i organizacyjnymi strukturami kościelnymi (parafią, dekanatem, diecezją, międzydiecezjalnymi strukturami, Kościołem powszechnym), a także miejscem i rolą w Kościele wspólnot zakonnych i tzw. świeckich. Z tym tematem łączy się także problematyka innych prac, a mianowicie: *Die Gemeinde Christi* (Augsburg 1972), *Theologie der christlichen Gemeinde* (w: *Kirche in der Stadt*. Bd. 1. Wien 1967 s. 34-60), *Wie wird unsere Pfarrei eine Gemeinde?* (Wien 1979), *Die pastoralen Dienste heute* (Linz 1980).

Drugi nurt refleksji nad teorią duszpasterstwa uwidocznił się w redagowaniu opracowań zbiorowych. Zawierają one prezentację współczesnych poszukiwań w teologii pastoralnej, zawsze jednak opartych na historycznej refleksji nad tą dziedziną teologii. Pomnikowym dziełem jest opracowana wspólnie z R. Zerfassem *Praktische Theologie heute* (Freiburg 1974). Należy też wskazać na ważną dla historii teologii pastoralnej publikację opracowaną razem z J. Müllerem pt. *Pastoral-*

theologie. Ein entscheidender Teil der josephinischen Studienreform (Wien 1979). Powstała ona z racji 200 rocznicy wprowadzenia teologii pastoralnej jako dyscypliny uniwersyteckiej. Nie sposób też zapomnieć o współtworzeniu przez profesora kwartalnika „Diakonia”, międzynarodowego czasopisma poświęconego praktyce Kościoła.

Profesor Klostermann był autentycznym praktykiem. Swe refleksje nad Kościołem i dokonującymi się w nim przeobrażeniami umieszczał zawsze w dogłębnej analizie współczesnej sytuacji. Ona też — ale nie tylko! — stanowiła podstawę do tworzenia pewnych, nieraz bardzo krytycznych i odważnych postulatów stawianych współczesnemu Kościołowi, by mógł autentycznie pełnić powierzoną przez Jezusa misję w świecie. Te refleksje dotyczyły zresztą nie tylko Kościoła w jego wymiarze uniwersalnym, lecz także narodowym, o czym dobitnie świadczy książka przez Niego zredagowana pt. *Kirche in Österreich 1918-1965* (Bd. 1-2. Wien 1966-1967).

We wspomnianym już dziele zbiorowym pt. *Praktische Theologie heute* profesor zamieścił bardzo interesujący artykuł o przeobrażeniach dokonujących się w Kościele współczesnym (*Veränderung in der Kirche als theologisches und praktisches Problem* s. 638-650). Pokazuje w nim, że przeobrażenie, przemiana, zmiana jest z Kościołem związana od samego początku. Uwarunkowane jest: a) ewangelicznym wołaniem o metanoję, powrót do Ewangelii i do naśladowania Jezusa, w którym uczestniczyć winien cały Kościół; stąd też wypływa soborowe wołanie o permanentną reformę (DE 6; KK 8); b) misją Kościoła, który musi dać odpowiedź na nowe pytania w świetle stałego pogłębiania prawdy Bożej (KO 8). Tak rozumiane przeobrażenie w Kościele ma swoje granice, mianowicie wierność postaniu i pierwotnemu kerygmatowi apostołskiemu. Klostermann uważa jednak, że chrześcijanie winni uczyć się żyć pośród konfliktów mających swe miejsce w Kościele i wspierać wysiłki do wypracowania modeli służących ich przewyciężaniu. Refleksje te korespondują z wcześniej opublikowanym artykułem pt. *Christentum als Programm der Veränderung* (w: *Weg in die Zukunft*. Hrsg. A. Th. Houry. Leiden 1975 s. 45-80).

Świadectwem owej wierności granicom jest Jego *Kirche — Ereignis und Institution* (Wien 1976). Książka ta powstała na kanwie protestu przeciw Kościołowi instytucjonalnemu. Zdając sobie sprawę z uproszczeń tkwiących w przyjęciu postawy opozycyjnej lub wykluczającej Kościół instytucjonalny przez wielu młodych katolików, wiedeński pastoralista poddaje krytyce dotychczasowe urzędowe traktowanie posługi w Kościele i jego misji w świecie współczesnym, dystansując się jednocześnie od tzw. pneumatyków. Dla Niego Kościół jest wydarzeniem Ducha, wiary, nadziei i miłości, a także instytucją z właściwymi jej strukturami, prawami, organizacyjnymi mechanizmami, które winny być zawsze reflektowane w świetle ewangelii.

Klostermann zawsze łączył refleksje nad statusem i posługą prezbiterów z z troskaniem o konkretną wspólnotę (*Müssen die Priester aussterben?* Linz 1976; *Die Priestermangel und seine Konsequenzen*. Düsseldorf 1977 (współred.); *Wir brauchen Priester*. Linz 1977). W ostatnio wydanej pracy pt. *Die pastoralen Dienste heute. Priester und Laien im pastoralen Dienst. Situation und Bewältigung* (Linz 1980) postawił dwie tezy, a mianowicie: a) każda pełna chrześcijańska wspólnota potrzebuje przynajmniej jednego ordynowanego prezbitera, b) każda pełna chrześcijańska wspólnota ma prawo do Eucharystii. Zmniejszające się liczby prezbiterów i powołań stanowią sytuację zagrożenia dla życia i rozwoju wspólnoty parafialnej, a jednocześnie stanowią uzasadnioną podstawę, prawo i obowiązek do poszukiwania wyjścia z kryzysu: powołania nowych służb duszpasterskich lub przynajmniej tymczasowej reorientacji prawnej koncepcji urzędu prezbitera (tzn. rozerwania więzi celibatu z prezbiteratem).

Ta ostatnio wydana książka przyzywa na myśl o całe dziesięć lat wcześniej wydane dzieło pt. *Priester für morgen* (Innsbruck 1970). Jest ono bardzo gruntownym opracowaniem, jak każda z monumentalnych publikacji profesora, podejmującym temat kapłaństwa urzędowego w kontekście eklezjologii Vaticanum II. To właśnie Sobór postawił na nowo zagadnienie istoty i formy nowotestamentalnego kapłaństwa, a więc jego teologicznego i socjologicznego statusu, właściwych mu funkcji (czy chodzi o *sacerdotium*, czy *Vorsteherdienst*), religijno-duchowych i kulturowych form kształcenia, by mógł odpowiedzialnie pełnić posługę we wspólnocie. Opierając się na analizie

skrypturystycznego depozytu wiary i refleksji socjologicznej Klostermann dokonuje w tym dziele deideologizacji statusu i powołania kapłańskiego.

Miejscu i roli świeckich w Kościele poświęcił Klostermann pomnikowe dzieło *Das christliche Apostolat* (Innsbruck 1962), które porównać można z fundamentalnym w tej dziedzinie opracowaniem Y. Congara *Jalons pour une theologie du laicat* (Paris 1952). Oba dzieła wzajemnie się uzupełniają. Congar opracował bowiem teologię laikatu w kontekście eklezjologii, Klostermann — teologię apostołatu, unikając nadania publikacji charakteru podręcznika historii chrześcijańskiego apostołatu. Jak w każdym ze swoich fundamentalnych opracowań wyszedł od omówienia znaczeń terminów „apostoł”, „apostolski”, „apostołat” w kontekście nowotestamentalnym, w świetle Tradycji oraz ukazał podstawowe formy i typy chrześcijańskiego apostołatu w Kościele realizującym swą misję w ciągu wieków. Ostatnia część poświęcona jest celowi, zadaniom i istocie chrześcijańskiego apostołatu w oficjalnych dokumentach współczesnego Kościoła.

Do zagadnienia tzw. świeckich, ich roli i miejsca w Kościele Klostermann powracał wielokrotnie. Był teologiem soborowym. Napisał wiele komentarzy do dokumentów Soboru Watykańskiego II poświęconych świeckim, a umieszczonych w znanym leksykonie teologicznym pt. *Lexikon für Theologie und Kirche (Einleitung und Kommentar zum Dekret über das Apostolat der Laien. Das II Vat. Konzil II 648-687; Kommentar zum vierten Kapitel der dogmatische Konstitution über die Kirche. Das II Vat. Konzil I 260-283)*.

Nie sposób zapomnieć o opracowaniu zawartym w *Handbuch der Pastoraltheologie* pt. *Der Apostolat der Laien in der Kirche* (Bd. 3. Freiburg 1968 s. 586-635). Zwracając uwagę na pragmatyczną, a nie teologiczną definicję świeckiego w *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* 31, zauważa również jej pozytywny element: wskazanie, iż charakter świecki jest właściwością specyficzną laików. Posługuje się dwoma terminami znakomicie oddającymi cel i sposób pełnienia apostołstwa przez świeckich, mianowicie: *Vocatio propria* i *proprium munus*, podkreśla, że szczególnym powołaniem świeckich jest szukać królestwa Bożego, zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej; natomiast ich szczególną służbą jest, by „kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako [...]” (KK 31). Celem i zadaniem apostołatu świeckich jest ewangelizowanie, uświęcanie, chrześcijańskie przekształcanie świata, dawanie świadectwa miłości. Te obowiązki powinni wypełniać współpracując z hierarchią. Współpraca ta winna charakteryzować się duchem braterstwa, wzajemnego zaufania i szacunku, partnerstwem.

*

Wkład Ferdinanda Klostermanna w życie współczesnego Kościoła jest ogromny. Wskazaliśmy tu jedynie na publikacje książkowe; każda z nich wskazuje, na twórcę: doskonale opanowany warsztat, ewangeliczna umiejętność łączenia rzeczy starych i nowych, wierność pierwotnemu kerigmatowi, świadomość zakorzenienia w Tradycji i zrozumiała, wręcz konieczna umiejętność krytyki tego, co nie dostaje pełni.

*

Członkowie kolegium redakcyjnego kwartalnika „Diakonia” w artykule poświęconym pamięci Profesora (*Leidenschaftliches Lernen. Zum Tode von Ferdinand Klostermann. „Diakonia”* 14: 1983 H. 2 s. 73-74) wspominają Jego świadectwo o doświadczeniu śmierci po dwu operacjach na raka: „Miałem świadomość, że teraz muszę umrzeć, że zapadam się coraz głębiej i głębiej. Nie myślałem wówczas o niczym; nic nie przychodziło mi na myśl z ewangelii czy teologii, żadna myśl o Bogu i Chrystusie, myśl o modlitwie czy sakramencie. Miałem świadomość spadania, ale nie w bezdenność. Byłem pewien, że kiedy będę na dole, zatrzymam się, narodzę się [...]». W ostatnich miesiącach powtarzał: «Ciekaw jestem tego, co nastąpi»”